

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Формування соціокультурної компетентності в учнів з порушенням слуху
засобами образотворчого мистецтва

Виконала студентка групи СОМ-2(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Мозгіна Віта Вікторівна
Керівник: Бессараб А. О.
Рецензент: Облес І. І.
Нормоконтроль _____ Анна КІРІЛЛОВА

Запоріжжя
2022 р.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Реформування освіти в Україні у напрямі розгортання інклюзивних тенденцій передбачає реалізацію дитиноцентрованої парадигми, яка є визначальною у процесі оновлення вітчизняної освітньої системи. Сучасна система освіти має передбачати створення таких умов, за яких дитина з особливими освітніми потребами отримає можливість сформувати власні особисті цінності, реалізувати власну життєву програму. Особливо це актуально в умовах трансформації українського суспільства, соціальних зламів і криз.

Історично теорія та практика навчання учнів з порушеннями слуху складалися та розвивалися по-різному, широкому колу питань навчання глухих у різні часи присвятили свої наукові дослідження Р. Боскіс, О. Дьячков, М. Лаговський, В. Лубовский, І. Соколянський, М. Ярмаченко та ін. Окремі питання навчання, виховання, зокрема особливостей розвитку мовлення та психічних функцій дітей цієї категорії ґрунтовно досліджувалися вітчизняними науковцями (О. Дробот, В. Жук, А. Замша, В. Засенко, О. Круглик, С. Кульбіда, С. Литовченко, О. Таранченко, Л. Фомічова, М. Шеремет та ін.).

Основоположні засади навчання учнів з особливими потребами, зокрема з порушенням слуху, у загальноосвітньому середовищі розробляються сучасними вітчизняними та зарубіжними вченими (В. Жук, В. Засенко, А. Колупаєва, В. Литвинова, О. Таранченко, О. Федоренко, С. Шевченко та ін.), втім дослідники окреслених проблем вказують на значущість та одночасно недостатнє вивчення питань щодо: соціальної взаємодії дітей з порушеннями слуху та чуючих дітей; формування соціокультурної орієнтації у дітей з порушенням слуху; залучення дітей з порушеннями слуху до соціокультурного середовища тощо.

Таким чином, соціальна і психолого-педагогічна значущість проблеми формування соціокультурної компетентності зумовили вибір теми дослідження: «Формування соціокультурної компетентності в учнів з порушенням слуху засобами образотворчого мистецтва».

Об'єкт дослідження – процес навчання образотворчого мистецтва учнів з порушенням слуху.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови і методика формування соціокультурної компетентності в учнів з порушенням слуху в процесі навчання образотворчого мистецтва.

Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці психолого-педагогічних умов і методики формування соціокультурної компетентності в учнів з порушенням слуху у процесі навчання образотворчого мистецтва.

Завдання дослідження:

1. Визначити феноменологічні засади соціокультурної компетентності як умови соціокультурного інтегрування учнів з порушеннями слуху у процесі проведення теоретичного аналізу педагогічної, психологічної, спеціальної літератури з проблеми дослідження.

2. Виявити стан сформованості та особливості соціокультурної компетентності в учнів з порушеннями слуху у процесі навчання образотворчого мистецтва.

3. Визначити та науково обґрунтувати психолого-педагогічні умови формування соціокультурної компетентності в учнів з порушеннями слуху у процесі навчання образотворчого мистецтва.

4. Розробити та апробувати програму формування соціокультурної компетентності для учнів з порушенням слуху у процесі навчання образотворчого мистецтва.

Методи дослідження:

– теоретичні: теоретичні: аналіз, порівняння та систематизація дослідних матеріалів, науково-методичних, вітчизняних та зарубіжних

літературних джерел із зазначеної проблеми для виявлення теоретико-методологічних засад і основних підходів до формування соціокультурної компетентності в учнів з порушенням слуху засобами образотворчого мистецтва;

– емпіричні: емпіричні: вивчення документальних джерел та узагальнення практичного досвіду для проведення експериментального дослідження; бесіди для визначення стану сформованості соціокультурної компетентності в учнів з порушенням слуху, анкетування вчителів, спостереження у процесі навчання образотворчого мистецтва учнів з порушенням слуху тощо;

– статистичні: обрахування за t-критерієм Стьюдента.

Теоретико-методологічна основа дослідження ґрунтується на теорії соціалізації та концептуальних положеннях соціального виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку (Л. Виготський, М. Тарасевич, М. Ярмаченко та ін.), концепції дитиноцентризму в освіті (В. Кремень, В. Луговий, О. Савченко та ін.), концепції інтегрування дітей з порушеннями психофізичного розвитку до загальноосвітнього простору (А. Колупаєва, Д. Лупарт, Т. Лорман, О. Таранченко та ін.), концепції нової української школи, концепції Державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими освітніми потребами та інших сучасних наукових концепцій в галузі освіти дітей з особливими потребами.

Експериментальна база: Комунальний заклад «Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат «Джерело» Запорізької обласної ради.

Дослідженням охоплено 29 осіб. З них 15 педагогів, які працюють у навчально-реабілітаційному центрі, 14 дітей, які мають порушення слуху.

Практичне значення дослідження полягає у: визначенні змісту соціокультурної компетентності та психолого-педагогічних умов її формування в учнів з порушеннями слуху засобами образотворчого мистецтва; розробленні програм навчання образотворчого мистецтва учнів з порушеннями слуху та методичних рекомендацій для вчителів

загальноосвітніх навчальних закладів, керівників гуртків образотворчої майстерності тощо.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел загальною кількістю 82. Загальний обсяг 85 сторінок, основного тексту – 69.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичний аналіз наукової психолого-педагогічної літератури засвідчив значущість соціокультурного інтегрування у процесі впровадження інклюзивної освіти, оскільки феномен соціокультурного інтегрування є компонентом сучасних освітньо-цивілізаційних змін. Окреслення компетентнісного підходу до визначення складників та умов соціокультурного інтегрування дало змогу з'ясувати, що одним із чинників соціокультурного інтегрування є громадянське та естетичне виховання дітей, зокрема учнів з порушенням слуху. Складовою громадянського та естетичного виховання учнів з порушенням слуху визначено соціокультурну компетентність, яку розглянуто нами як здатність сприймати, усвідомлювати й інтерпретувати знання громадянсько-культурного спрямування, застосовувати їх на відповідному когнітивно-поведінковому рівні та використовувати у процесі соціокультурного інтегрування на основі сформованих емоційно-поведінкових уявлень, умінь та національно-етичних цінностей.

2. Визначено, що засобом формування соціокультурної компетентності в учнів з порушеннями слуху виступає образотворче мистецтво як чинник розвитку та коригування когнітивних, емоційно-вольових, мовленнєво-комунікативних та інших психічних процесів, які складають ядро зрілої особистості.

3. На основі визначення стану сформованості соціокультурної компетентності та з метою її формування в учнів з порушенням слуху засобами образотворчого мистецтва було розроблено експериментальну методику, яка передбачала на пропедевтичному, комунікативно-мовленнєвому, емоційно-регуляторному та творчому етапах реалізацію педагогічних умов, як то: мотивацію образотворчої діяльності, стимулювання пізнавальних інтересів, інтерактивні форми навчання, врахування вікових

особливостей та індивідуальних творчих здібностей учнів; створення атмосфери співтворчості та діалогічної взаємодії в образотворчій діяльності тощо.

4. Ефективність розробленої програми доведено шляхом перевірки результатів експериментальної роботи, які засвідчили підвищення рівня сформованості соціокультурної компетентності в учнів з порушенням слуху засобами образотворчого мистецтва в експериментальній групі: високий рівень склав 18,2% (до експерименту – 12,5%), середній рівень – 54,7% (до експерименту – 47,8%), низький рівень – 29,7% (до експерименту – 39,2%). Натомість у контрольних групах відбулися незначні зміни: у КГ1 високий рівень сформованості соціокультурної компетентності в учнів з порушенням слуху становив 14,1% (до експерименту – 13,2%), середній – 50,4% (до експерименту – 49,1%), низький рівень – 35,5% (до експерименту – 38,6%), у КГ2 високий рівень сформованості соціокультурної компетентності в учнів з порушенням слуху становив 14,0% (до експерименту – 12,9%), середній – 49,8% (до експерименту – 48,6%), низький рівень – 36,3% (до експерименту – 38,6%).